

մը, որ շարունակութիւնն է Սէլանիքի Մուսթաֆա Էֆէնսիի պատմութեան միջւեւ 1660 թուականը (տպ. Պղիս 1781—7) եւ որուն շարունակութիւնն ալ ունի Մէհմետա Բաշխա Էֆ. († 1734): Հասցենելզվ միջւեւ 1722:

Նրկորդական Խանակութիւնն ունին Տէք-Թէրտար Մէհմետա փաշչ (1650—1704) եւ Հասան-Պէյ-Զատէ († 1636), որ խօսն Սահամետանին Էֆէնսիի պատմութիւնը համառօտած է, շարունակելով եւ աւելցնելով նաեւ Աէլմբու, Մուրասո Գ., Մէհմետէնք Գ. եւ Ահմետ Ա. սուլթաններու պատմութիւնը:

Ժէ գրուն ապրու Նշանառը Տէղինակ մ'է նաեւ Էվլիյա Տէլէպի, որ զանազան արշաւանքներու եւ գեսապութեանց պատճառով պայցելց Անատոլու, Դամասկոս, Սիդադեաց, Խրժու, Եգիպտոս, Պարսկաստան, Բումեկի եւ Եւրոպա ու գրեց իր այս ճանապարհորդութեանց ընթարձակ պատմութիւնը. Թարգմանուած է նաեւ Joseph v. Hammerի ճեղքով (Լուսոն, 1834, 2 հատ.):

Նոր-Նախիջնամ, 1 Մարտ 1912:

Հ. Ա Յ Ա Ռ Ե Վ Ա Խ

Ա Զ Գ Ա Ց Ի Ն

Ա. Յ Ո Կ Ո Բ

Ա Զ Գ Ա Ց Ի Ն Հ Ի Խ Ո Ն Գ Ո Ն Ո Յ
(Հ Յ Ա Խ Ո Վ Ա Խ Ո Վ Ա Խ Ո Վ Ա Խ)

թ.

Ե. Հ Ո Կ Ա Ր Ա Ր Մ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

1872—1874.

Մըսրբը Անսոն Փէյ Ասենապետ
Թընկը Բուզանդ
Ջրանք Գրիգոր
Ասկէրեան Արթին
Արդար Յովսէփ
Մանուկնեան (Խալքաքը) Գրիգոր
Թօլային Անսոն
Հօլսա Պողոս
Սարհան (Քէջէնի) Արթին
Տավութ Պատրիս
Քէօմիրծնեան Գրիգոր
Ապուլ Յովհաննէս

Հոգաբարձութիւնն է Վէքեան Անտոն Աղան նորէին Տեսուու կարգելէ ետքը՝ կը փութայ նորէն բանալ Յակոբեան վարժարանը Աղքատասեր՝ Եղայրյութիւնն է կիսնական օգնութիւնն ներուն շնորհիւ, որուն համար սովորութիւնն եղած էր ամէն առաջն կիրակի օրերը Ս. Յակոբայ մատրան մէջ յիշեալ Եղայրյութիւնն ննջեցելոց համար թիւ պատարագ եւ հոգեհանգստան պաշտօն մատուցանել, ինչպէս յայս է հետեւեալ հրատարակութիւննեւ:

Մահը Յուլիսին պիրին մի պազար կիւնիւ Աղքատասեր Եղայրյութիւննուն տօռու գունձն ուշենքն իւք պազար օման իւէ Բանակալթեակ քեցնելու Ս. Յակոբ մատուցանուն ասահաթ իւի պուշուք քարերէրինաւ Եղայրյութիւնն է կէմիշէրնինի բուհի իշն թիւ պատարագ վէ պաշտօն օմանը խառնեթէն իւան օլունուր (Մհ. Հ. թիւ 386):

Բաց աստի Հոգաբարձութիւնն ի քաջալերութիւն Աղքատասեղի Եղայրյութիւնն 1873 Ապրիլ 29 անոր գործադիր մարմնոյն առջեւ տարու պայմանաւ Յակոբեան վարժարանին սանուց եռամնեայ հարցաքննութիւնն մը պատրաստել կու տայ, բայց Մըսրըլը Պօղոս Պէյին մահը վրայ հասնելով՝ կը յետաձգուի, ինչպէս նաեւ աղքատաց ամսական ողբարձութեանց բաշխումը, մանաւանդ թէ մշտնշնաւորապէս կը խափանի, որ այս տաեւ 29օնին 60 միայն մահած էր:

Միենցն ապրուն մէջ Յունիս 2 Ս. Յակոբայ մատրան մէջ Պիոն Թ. Քահանայաբասին Գահակալութեան 27երգդ տարեցաքճն առաթիւ Գոհարանական աղօթքներ կը մատուցուին, եւ Հոգաբարձութիւնը կը փութայ հեռագրաւ շնորհաւորել Ս. Հայրը, որ իր արտաքին գործոց պաշտօնէին միջցաւ կը պատասխանէ հեռագրաւ:

Roma Constantinopoli

16 Giugno ora 3.50 sera 1873

I vostri augurii graditi al Santo Padre,
con piena soddisfazione v'imparte l'apostolica Benedizione

Antonelli.

Թարգմանութիւն

2եր շնորհաւորութիւնները համցացան Ս. Հօր, ի գոհութեանը կը բաշեւ 2եղի Առաքելական որհնութիւնն

Անթօնէլլի (Սա. Հ. թիւ 386):

Հ Ա Յ Ե Պ ա յ ս ր ու թիւն որ 1884ին հաստատուած է, նպատակ ուներ աղքատ ուղաց կարգաւութիւնն առթվածնել:

Այս ժամանակները Հիւանդանոցին դրան առջև թաղապետութեան կողմանէ կը շնորհ մարդահասակ որմ մը եւ վրան վանդակապատ մը՝ առթիւ բարձրացման գանկացիք մեծ ճամ բռուն, որով Ս. Յակոբոյ երեսը գրեթէ հետ կես կը տածկուի, եւ Հիւանդանոց մանելու համար ճամբուռն քրիչն կը ձգուի զաքիվայր նրբուղի մը, ինչպէս պատկերն մէջ կը տեսնուի:

Օսմանեան հառավարութիւնը 1872ին Քաղաքական Պատրիարքութիւն տուած էր Մարեւելեան Հայ Կաթողիկէից, որով յանոն Հայ Կաթողիկէից շնորհած ամէն Ազգ Հաստատութիւններն ալ անոց կը վկրաբերէին անոնք ձեռք անցընելու հետամուտ էին: Աւանի 1874 Հոկտ. 11. Ս. Յակոբոյ Հիւանդանոցն ալ Պետութեան ձեռք կը յանձնուի Արեւելեան Հայ Կաթողիկէից Պատրիարքին, Յօհան Ա. Քիւրելեան Տիգրանակերտի Նորապատի Առքեպիսկոպոսին, որոն վրայ անդրապէս հետեւեալ Հոգարդունները կը հարգուին:

թ.

Զ. ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

1874—1879.

Դոկտ. Տափոթ Յակոբ Պէկ Աստենապէտ
Օրմաննեան Վիշին քմիչկ ամենօրեայ
Միջրան Վէնան
Թմնլըր (Պաղտատըր) Յովիաննէս
Միջրմէլեան Յովլէփ
Համեան Արիի
Ճարիեան (Միջրմի) Արթին
Համլմեան Յովլէփ
Սամաննեան Գարդիէլ
Թօսուն Պօլոս
Սէլէննեան Կոլմսաս
Խոկէնտէրեան Յովլէփ

Հազիւ թէ Հիւանդանոց կը մանեն պայ Հոգարդունները, յետին թշուառութիւն կը տեսնեն հոն թէ առեսարի եւ թէ զգեստեղնաց մասնի, վասն զի եկամուտեները այս տան իր նպատակն կարի տարբեր բաներու կը գործածուեն Անիմիակն պատսպարելց նոր զգեստներ եւ Տերմակեղնեներ կը շնեն, եւ ընդհանուր մայրութեան համար ալ Հիւանդանոցին ամէն կողմէ բռել կու տան, ուտեսար մասն ալ նոր կարգադրութիւններ կ'ընեն: Դպրոցի հոգ չեն ունենար, վասն զի Յակոբեան վարժարանին մաները, զելքելով քանի մը ընկեցիկ տղաբը,

(enfants trouvés) Իրենց նախորդները Պանկարչէ Պէջիւթակէր փողոց թիւ 77 տունը փիտիզրած էին իրենց աշխատաները կը պատսպարէին նյոն-

պէս ի Պանկարչի Պայցը փողոց թիւ 133 իսամին մէջ: Գլազով հիւանդաց՝ արերը ամսաթշակով կը զետեղէին Լա Պայք Հիւանդանոցը ի Ըեշլի:

Եւ մանեւ որբերը նյոնպէս համանուն գթութեան յարկը, իսկ հիւանդ կիները՝ թաքսիմի Հիւանդանոցը, եւ աղիկ որբերը՝ Զուքար-Պատահակի Որբանոցը: Երեք հաստատութիւններն ալ գաղցիցի գթութեան քոյրերուն տեսչութեան նըրբեր:

Գոկս, Տափոթ Հիւանդանոցին մէջ ամէն տեսակ թշուառներ պատսպարուելուն համար ժողովով կ'որոշէ Անկելանոց, Կոչել Ս. Յակոբոյ հաստատութիւնը, եւ ըստ այն արձանացրել անոր արտաքին դրան վրայ, որուն գործադրութիւնը ապագայ ժամանակաց կը մնար, բայց կիրքը անմիջապէս կը փոխէ փորագրել տալզ բոլըրչի կնիք մը, մէջ տեղը 1874 եւ բոլըրտիքը՝ ինամստարութիւն Ս. Յ. Անկելանոցի Ա. Հայոց, Տակագիրը, որուն օրինակը Ազգ Պատրիարքական գիւանին զըկել կը փութայ հետեւեալ ինքնագիր նամակաւ:

Արհապատիւ Տէր

Նամակիս միասներ կը իրկէմը 2եր Բարձրութեան Ս. Յակոբ Անկելանոցին ինամստարութեան որո շինուած կիրքը առ ի ճանաչողութիւն 2եր Արբանիութեան

15 Կայեմբերի 1874

Արհապատիւ Տէր Խ. Ֆ.

Յոհան Արեւելիսկովս Աստենապէտ ինամստարութեան բութեան ժողովը
Պատրիարք Կաթողիկէ Յակոբ Տավութիւն
Հայոց Հայոց

Նամակիս մատոքագրով 1875 Մայիսին վերը անդառնալի կերպով կը հրաժարի, որուն աեղը կը փիտինանակէ Գոկս: Անկել Օրմաննեան, Այս եւս իր ատենապէտարութեան երրորդ ապրին փորագրել կու տայ նոր կնիք մը նախինին վրայ գոյցէ տաճկերէն վերտառութիւն չգանձուելուն համար, եւ անոր օրինակը զըկել կը փութայ Ազգ: Պատրիարքական դիւանին առաջիկայ ինքնագիր նամակաւ:

Ս. Յ. Անկելանոց

կ. Հայոց

Կաթողիկէ Հայոց Ս. Յակոբոյ Անկելանոցի Տեղաշութիւնը կը ծանուցանէ Ազգային Պատրիարքարանի Դիւանին եթէ Անկելանոցին մինչև հիմայ գործածաւ կնիքը փիտուելով

նոր կնիքը մէ շնուռեցաւ, որն որ, հիմք բախան նուելով, այս թուականէն եռքը մի մայսն դոր ծածուելով պիտ ունենայ Անկելանցին որեւցից թուզթերը եւ գրութիւնները վաւերացնելու:

Ի հասաստութիւն բախու այս թուողթաս ողյու նոր կնիքով կը զմնեմ, գիմազը զնելով միանգամայն հինն աւ առ ի գիտաթիւն դիւանիք:

Հին Անից Անգորածնելի: Նոր Անի Թուականէս սկսեալ զորածնելի:

Թանկարթի 30 Հոկտեմբերի 1878:

Տեսուչ Անկելանցի
Տարթ. Վ. Օրմաննեան:

Առթիւս կը դնենք հայ նաեւ Ս. Յակով Անկելանցին ցարդ գործածած կնիքներուն նմանահանութիւններու:

Առաջ առաջին երեքը "գրաբախտաբար թուական չունին, որով չգիտացիր թէ՛ որ Հոգաբարձութիւններէ գործածուած են: Սակայն

դիւնիկ Խորհրդանշան կրողին համար միայն կրնակը ըսել որ Գոկս. Պետան Պէկին ատենապետութեան ժամանակ շնունջ եւ գործածուած է, որովհետեւ գիւաններու մէջ անոր ժամանակին պաշտօնագրոց Նելքեւ կը սենուու եւ անկէ ետքը գաղրած: Վերատին սկսած է աեսուուիլ 1879էն ետքը զանց առևուելով 1874 եւ 1878ին գործածուածները, միևնու որ 1884ին երեւան գոյս: Ասի ալ կը գործածուի մինչեւ որ ըստ տեսնէ 1898 Թուականը կրող կնիքը, որ այժմեան գործածուածն է:

Արձանագիրը նշանաւոր գէպք մը շնեաւանդեր այս Հոգաբարձութեան վլայ, բայց եթէ անոն գործակցութիւնը Ծիշլի Ազգ. նոր գերեզմանատան որմափակին մէծ արարքին մէջ, որոն հոգը թէեւ արուած էր Ազգ. Վարութենէ շնորհեալ Յանձնախմբի մը, բայց Ս. Յանձնայ Հոգաբարձութիւնն առ ունէր իր անդամներէն մին անոր մէջ: Այս նորիքական պէտքին համար Կարգուած Յանձնախմբը կը կազմէին Պետրոս Կիւզէլ, Միքայէլ Պղ. Ապուլաչէնան, Անտոն Թիրլցէնտենեան ճարտարապետ, Յովսէիք Հանդմեան եւ Յնտունեան Միարանութենէ, Հ. Գարեգին Վ. Գարաբաշնեան, վերակացու գերեզմանատան: Ասոնք սաւագիտու Խորհրդը կը յանան, աճուրդի հանել գերեզմանատան առաջակարգ թափքը, ուսիից մեծատունք կը դնեն շնորի եւ Ընդարձակ երկիրներ, անանի որ գործի ծեռանքուած ատեն 1300 օամ. ուկայ գումար մը դշյացած էր, որ յաջորդական զնութեարով հետզհետէ կ'աւելնայ, որով քիչ ատենուան մէջ կ'աւարախ գերեզմանցից որմափակը: Յանձնախմբին պատուակալ անդամնեցութիւնն ունէր նաեւ Անտոնեան Միարանութենէ, Հ. Պոլոս Վ. Պյուտերեան: Յաւարա շնորհեանց հոգ կը տարու միանգամայն դրան վայս առաջ զետեղի կնեայ Ցիշասակարան մը մասրպեան տառերով խորաքանդակ դրոշմալ այսպէս:

ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՑՈՒՆ
ԿԱՐՈՂԱԿԱՆ ՀԱՅԵԱՑ
ՊԱՏԵՑԱՆ ՊՐՄՈՎ
Ի ՊԵՏՐԻԱՄ ԳՈՒԹԵԱՆ
ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՑ ՈՒՊՀԱՆԱՑՈՒՆ
ԱՐԵՎՈՒԿԱՆՈՒՄ ՑՐՈՒՑԱՆՈՒՑ
ԹԵՇՎԵՐԻ 1876

Այս յիշաստակարանը սակայն Լուսահոգի Ազարեան կաթողիկոս Պատրիարքը Արքեպիսկոպոս Եկեղեցւոյ հաշտութենէն ետքը 1888ին վար

առնել տալով՝ տեղը պարզաբեր գերեզմանատառն կաթողիկէ Հայոց, գրել տուաւ և քիչ մաց որ նախկինը կորսատան անել անդունդին մէջ գլորէր, եթէ գերեզմանոցի Հոգ գարարութեան հզօր ձերքը շաղտար, զետեղուղ զայ 1908ին նոր փառաւոր դրան կից Տախողման սենեակին պատճի վրայ, աղակողմանին վրայ ալ, յետագայն.

Ի ՀԱՅԻ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

ՑՆ ՑՆ ՊՈՂՈՍ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ ԺՐ

ԿՈՐՐՈԴԿՈՍՄ ՊԱՏՐՈՒՐԳԻ ՑՆԱՆ ԿԱԼԿԱՐՈՑ

Ի ՀԱՅԻ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

ԴՈՒՐԻ ԵՐ ԵՐՄԱԿԻ ՇԱԽՈՒԹՅՈՒՆ

ԴԵՐԵԶՄԱՆ ԱՅՆ ԿԱՅՈՒԹՅԱՆ ՀԱՅՈՑ

ԹԵՇԻ 1908

Սովորման Մուրաստ Ե. Ի. յամին 1876 օւմանեան կայսերական Գահը բարձրանարավը՝ թուղթից կառավարութիւնը նոր Վեհապետով՝ նոր կերպարանք Մառած էր Ազգ. ինդրով նկատմամբ։ Հասուն Հռոմէն կ. Պոլիս վերադարձած էր, Քիւրէլեան հրաժարած, և առաջին վերսարին իր նախկին բարձր ստացած էր, Հետեւարար Պետական տական անոր կը յանձնուեան բոլոր Ազգ։ Հաստատութիւնները՝ Ասոնց կարգէն էր նաեւ Ս. Ցափորայ Անկելացն ալ որ 1879ին նորէն Հասուն կ. Պարիսիքին ձեռքը անցաւ, որուն վրայ ժողովով նոր հոգագրածութիւն մը կարգուցաւ, որ է հետեւեալ։

(Հ. Խ. Ս. Հ. Ա. Վ. Մ. Ռ. Ա. Պ. ԸՆ) Միաբան Անտոնիան

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

“ՎԻՍԻԱԿԱՆ,, ԲԱՌՈՅ ԵՒ ԻԻԻՅՅՈՒ ՑՈՒՆԱԿԱՆ,, ԱՍՈՒԹԻՒՆԸ

ԴԻՇԱՌԱՌ ԱՌԻՎԱԳՅՈՒՇՈՒ ԻՆ ԲՆԱԿԵՆ-
ԱՌԻՎԱՌԻՇՈՒ ԵՒԶ

Դիմիքիս Արհապատացայ ինքնակնասա-
դրութեան հայերէն թարգմանութիւնը¹ Ա-

¹ Պատմաթիւն սրբոյ Դիմիքիս եպիսկոպոս, որ է սրբ Սովորաց գլուխութիւնուց իր դիմ ինսուլուսութեան պատմաց յայտագ անձին իր երանին դիմեսիս նո երարք, ասէ, ինսուլուսութեան սրբոյ Ա. Ա. Զարք հանուլեան, Մատենագրաբն հայուկանթարգ-

Պազրու Մատենագրաբն մէկ օրինակին մէջ կը կրէ Հետեւեալ միշտակարամը “ՅԱ պասամութիւն սրբոյ Դիմիքնեսիոսի՝ ի սուրբ քաղաքն Երևանուկէմ Էր թարգմանեալ ի յունականէն ի վիսիականն. իսկ ի մերս թարգմանեաց Յովաննէս թիշէկ. ՅԻԹ թուականիս Հայոց, Նոյն Մատենագրաբն ուրիշ մէկ Տաղմանին ունի “Ա. Ա. պատմութիւն դիմիքն սիսով պրայ ի քաղաք Երուսաղէմ թարգմանեալ ի իրիցու յունական. իսկ ի մերս թարգմանեաց Յովաննէս թիշէկ. ՅԻԹ թուա-

բերութեան Հայոց։
Առաջին իշխանականիս վիսիական բառը եւ երկրորդին իրիցու յունական բացարութիւնը քննութեան ենթարից վերջինը.
P. Peeters իւր Լա վիսիոն դե Դենի լ'արեօ-
պագիտ Հելոպոլիս ուսումնասիրութեան մէջ։

Հայերէնագէտա Հեղինակին կարծեաց համաձայն վիսիական բառը զորկ է որ եւ ից նշանակութեեն. վիսիական եւ վրացական բառերու նման գրաւթիւնը պարզապես ժիգիլու առիթ առած է ընդօրինակողն. Եթէ բառս որբագրելով ընթեռնուք վրացական, այն առեն հայ բնագրին իմասոր կը լուսաբառուի, եւ այս հաւանական սրբագրութիւնը թոյլ կա առյ մեզի նաեւ պատմելու յունական բնը բնբանագրութեան վրա-
ցերէն թարգմանութեան գիւտուն, որ պիտի հաստատ մեր կարծիքը։ Երկրորդ յիշասա-
կարանին իրիցու յունական բացարութիւնը առաջնորդ արուեստական ու անյաջը մէկ կար-
կասանցը կը թուի Հայագիտիսի. թերեւ ըն-
դորինակողը վիսիական ձեւին մէջ “Անէ, (χλήρος) բառին մէկ ածանցը գտնել կարծելով
աւելի ճշգրտութեան համար “Ինքունու-
րէւց, բառով ուղարծ է փոխանկել. թէ
ո՞ բարգրէ ի՞նչ լեզուի թարգմանած. է այս
“ո՞ ի՞նչ, լեզուը (prétre grec) զայս ընդօրի-
նակին անփոյն թանուած է մեզի հաղորդե-
լու, իրանք սակայն ենթագրել — եւ ենթա-
գրելու պատճառներ ունիք — թէ յիշեալ

Խանութեաց նախեաց, էջ 382-383, հմատ. նաեւ Յա-
շեալ, Մայր Յուցակ, էջ 224։

¹ Զարդարանեւեան, անդ եւ Հայերէնա զին դպրու-
թեաց պատմութիւն, 1897, էջ 530 “Յագուննէս անոնու-
թիշէկ որ սրբոյ Դիմիքնեսիոս պատմութիւնը քանելով՝
ի յունական փոխագետու ի վիսիական (Պ) հայերէն
թարգմանեցն. Հմատ. 8 աշխան, անդ։

² Ի թերթին Analecta Bollandiana, t. XXIX,
հայ. III, p. 302-322, նաև t. XXXI, հայ. I, 1913,
էջ 5-10. „La version de l'autobiographie de Denys
լ'արեօպագու“